Doe mee aan het project APIS-hokken!

Theo Peeters & Menno Reemer

Het is alweer vijf jaar geleden dat de *Voorlopige atlas van de Nederlandse bijen* verscheen. Sindsdien heeft de Nederlandse bijenfauna zich mogen verheugen in een grotere belangstelling van natuurbeleidsmakers en terreinbeheerders, getuige het verschijnen van de Rode Lijst en de projecten voor Natuurmonumenten. Het wordt zo langzamerhand tijd voor een minder voorlopige atlas. Maar voor het zover is, moet er nog flink wat gebeuren.

Het bijenbestand

De Nederlandse bijengegevens worden verzameld door EIS-Nederland en opgeslagen in een verrassende ontdekkingen te doen in ogenschijnlijk saaie poldergebieden. Overal zijn wel kleine slootwandjes, rieten daken van boerderijen, ruderale bermen en andere potentiële nestel- of foerageerplekken te vinden, waar mogelijk interessante soorten opduiken.
Er moeten dus in zo veel mogelijk witte hokken bijengegevens verzameld worden, en liefst ook in verschillende perioden van het jaar. Het project duurt twee veldseizoenen: 2004 en 2005, dus het is zaak om direct goed van start te gaan.
Voordat we jullie laten zien waar die witte bijenhokken in Nederland precies liggen, gaan we hier eerst even kort in op de termen uurhokken en grenshokken, oftewel op de prioriteitstelling waarvoor we hier kiezen.

Uurhokken en grenshokken

Nederland kunnen we verdelen in 1674 atlasblokken van 5x5-kilometer ook wel uurhokken genoemd. Een volledig uurhok bestaat uit 25 kilometerhokken. Een groot deel van die

uurhokken is echter veel kleiner dan 5x5 km omdat ze bijvoorbeeld langs de landsgrens of langs de kust liggen. Voor dit project spreken we af dat we de uurhokken met minder dan 10 kilometerhokken de grenshokken noemen. Die grenshokken mogen uiteraard ook gevuld worden maar hebben niet echt prioriteit.
Als we hier spreken over witte hokken bedoelen we dus de grote witte hokken met meer dan 10 kilometerhokken. En waar liggen die dan?

Witte hokken
Figuur 1 geeft snel een overzicht uit welke 5x5-kilometerhokken (uurhokken) bijengegevens in het bijenbestand aanwezig zijn.
In figuur 2 wordt het aantal bijenrecords per uurhok getoond. De grootte van de stip geeft een indicatie van het aantal gegevens die in het hok verzameld zijn (van 1 tot 229 records). Hier is (helaas) gekozen voor een groot aantal categorieën waardoor de stippen qua grootte snel op elkaar gaan lijken. Toch geeft deze figuur al beter aan waar veel en weinig is geïnventariseerd. Helaas hadden we op de valreep van de productie van deze nieuwsbrief geen figuur meer bij de hand van het aantal bijensoorten per uurhok, maar die heeft u nog tegoed en zal binnenkort op onze website zijn te bewonderen.

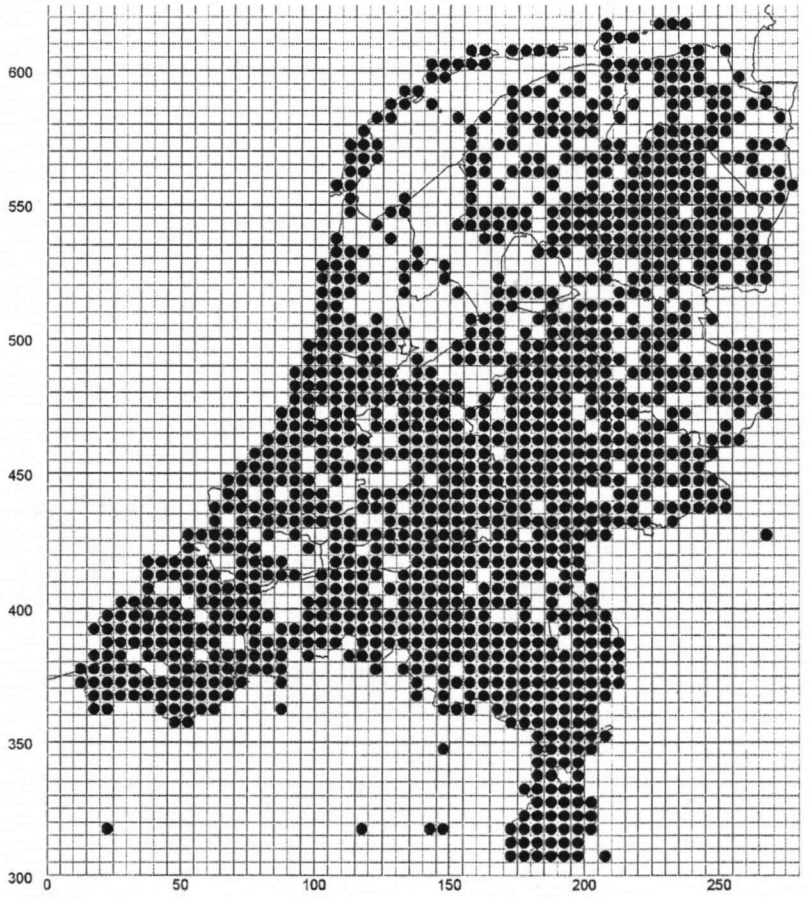

Figuur 1. Uurhokken met bijengegevens (EIS-NL feb. 2004).

Met name de duinen, de binnenlandse zandgronden en het Zuid-Limburgse krijt- en lössdistrict zijn goed onderzocht. De dekking van de klei- en laagveengebieden laat te wensen over. Hier liggen ook de traditionele witte gebieden zoals Friesland, Groningen en Noord-Holland. Samen met Overijssel zijn dit ook de provincies met de meeste witte hokken (zie tabel 1). Vermeldenswaardig is het feit dat alleen in de provincie Zeeland alle uurhokken gevuld zijn. Dit hebben we vooral te danken aan een voorbeeldige recente inspanning van een groep Zeeuwse entomologen onder aansturing van Stichting Het Zeeuwse Landschap. Een voorbeeld dat aantoont dat je met een klein groepje enthousiaste onderzoekers in korte tijd veel werk kunt verzetten. Het totale aantal witte hokken bedraagt maar liefst 307. In tabel 2 zijn de coördinaten van deze 307 witte uurhokken, gesorteerd naar provincie, opgenomen.

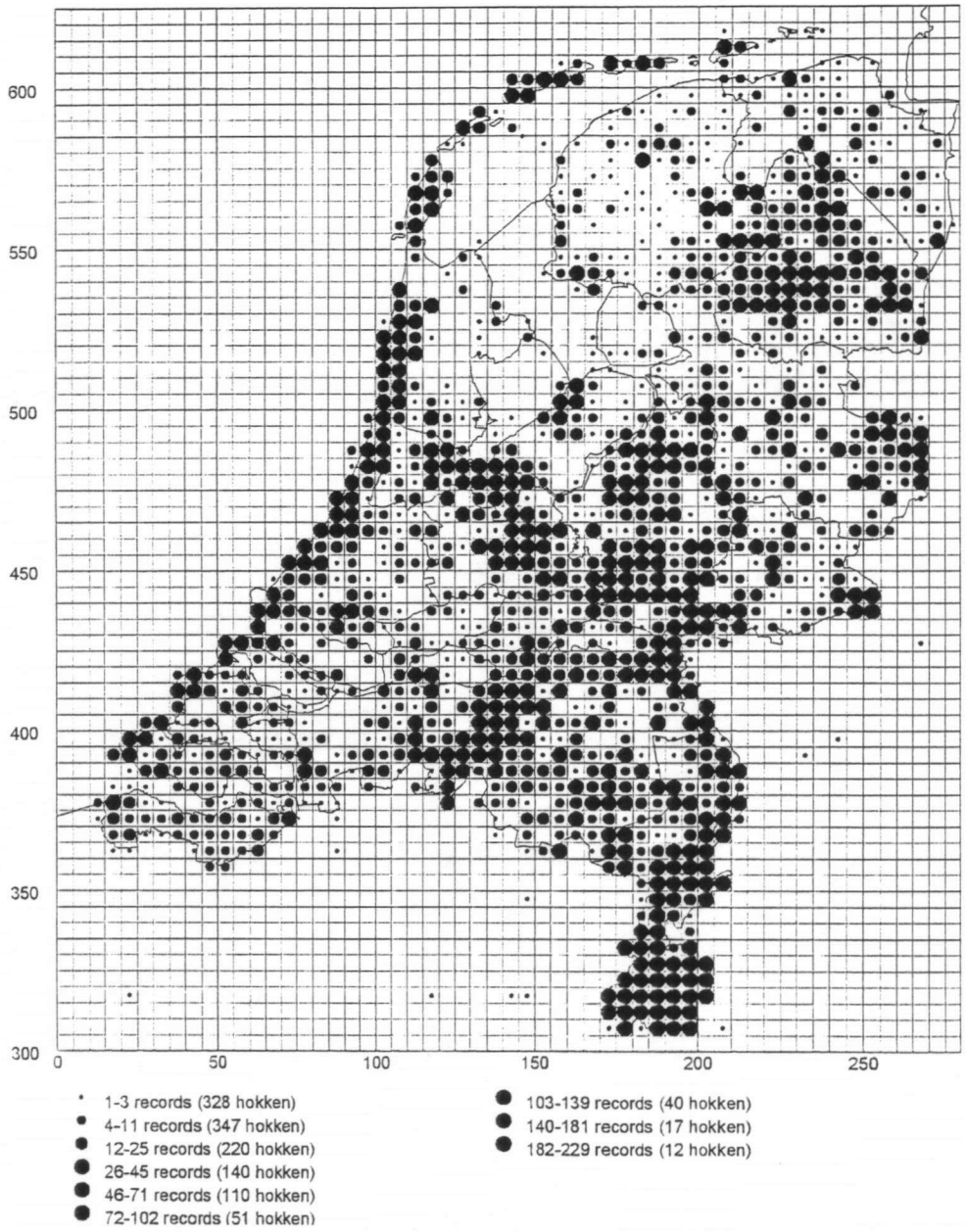

Figuur 1. Uurhokken met bijengegevens (EIS-NL feb. 2004).

Tabel 1. Het aantal witte uurhokken per provincie (februari 2004).

	GR	FR	DR	OV	GE	FL	UT	NH	ZH	ZE	NB	LI	Totaal
Witte uurhokken	40	47	17	42	22	26	13	36	28	0	33	3	**307**

Heb je geen zin of tijd om naar verre uithoeken te reizen? Ook dichter bij huis is nog veel te doen zoals figuur 2 laat zien, want er zijn ook nog heel veel uurhokken waaruit slechts enkele bijenrecords bekend zijn. Minder dan 26 records en dus wellicht veel minder dan 26 bijensoorten, is gewoon erg weinig voor een oppervlakte van 5 x 5 km.
Om nog nauwkeuriger te kunnen zien waar de bijengegevens vandaan komen, zijn tenslotte de figuren 3a t/m 3f toegevoegd. In zes regio's wordt afgebeeld uit welke kilometerhokken gegevens bekend zijn. Aan de hand hiervan kan iedereen precies zien waar de lacunes liggen.

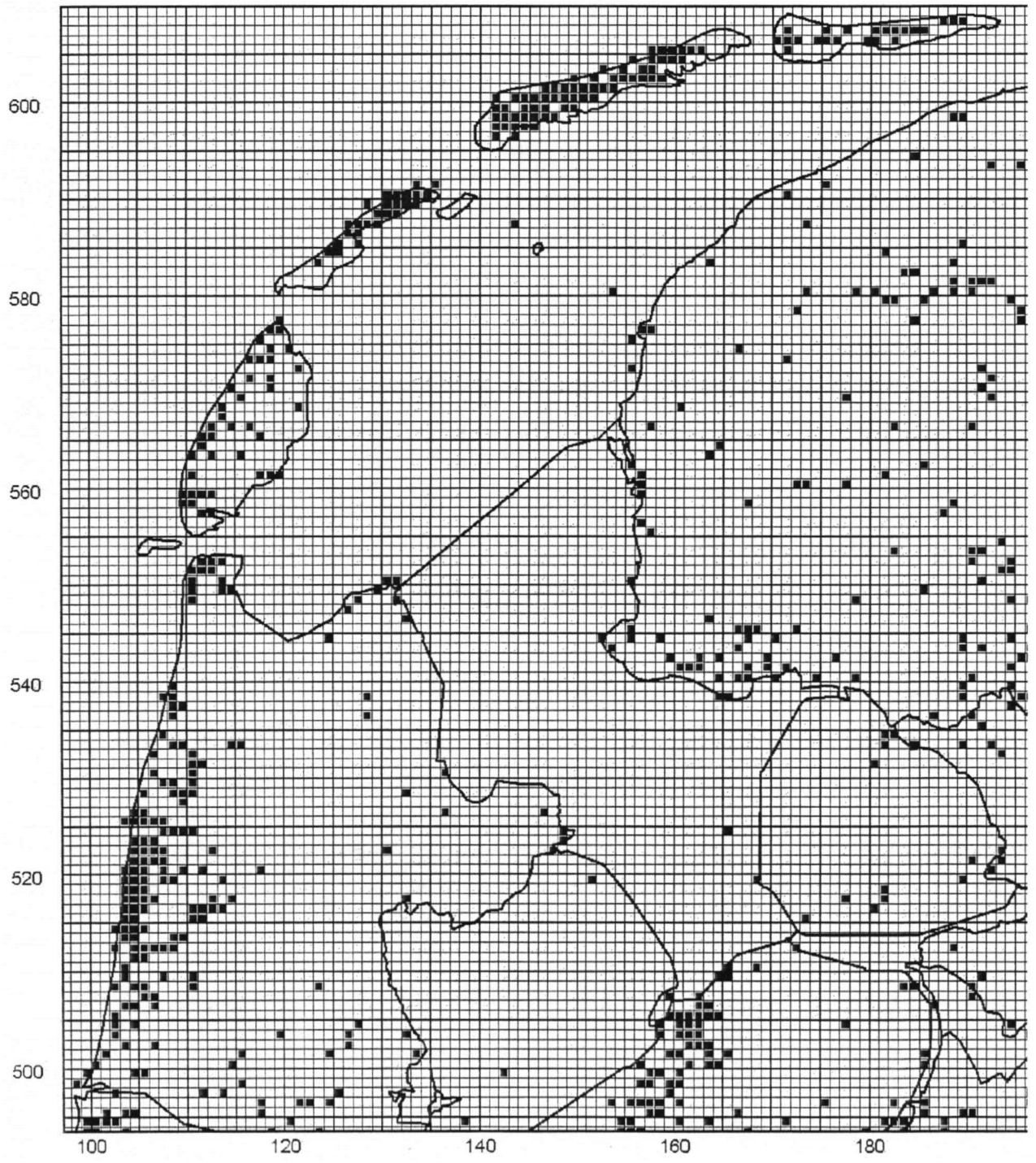

Figuur 3a. Kilometerhokken met bijengegevens – Noordwest Nederland

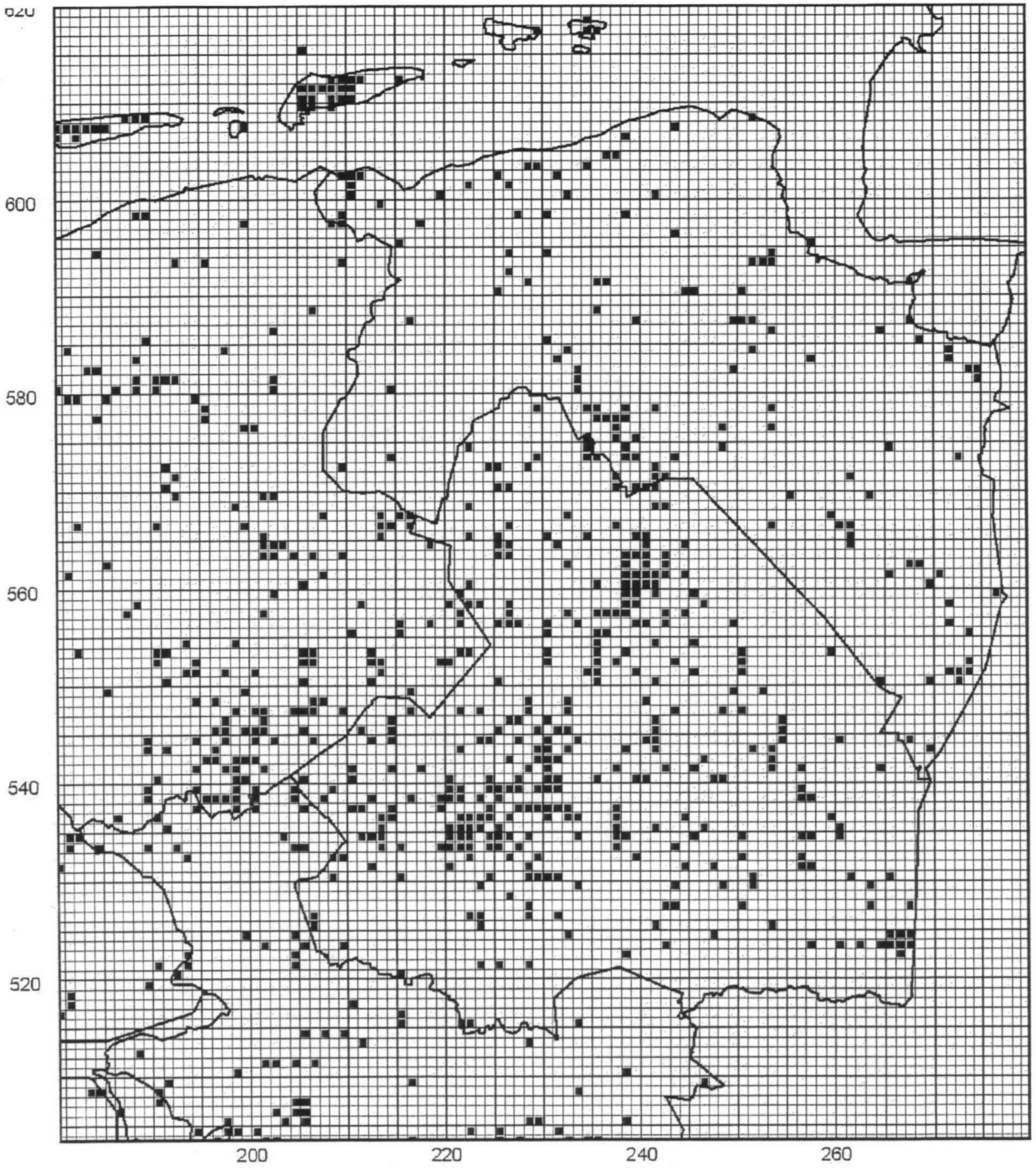

Figuur 3c. Kilometerhokken met bijengegevens – Noordoost Nederland

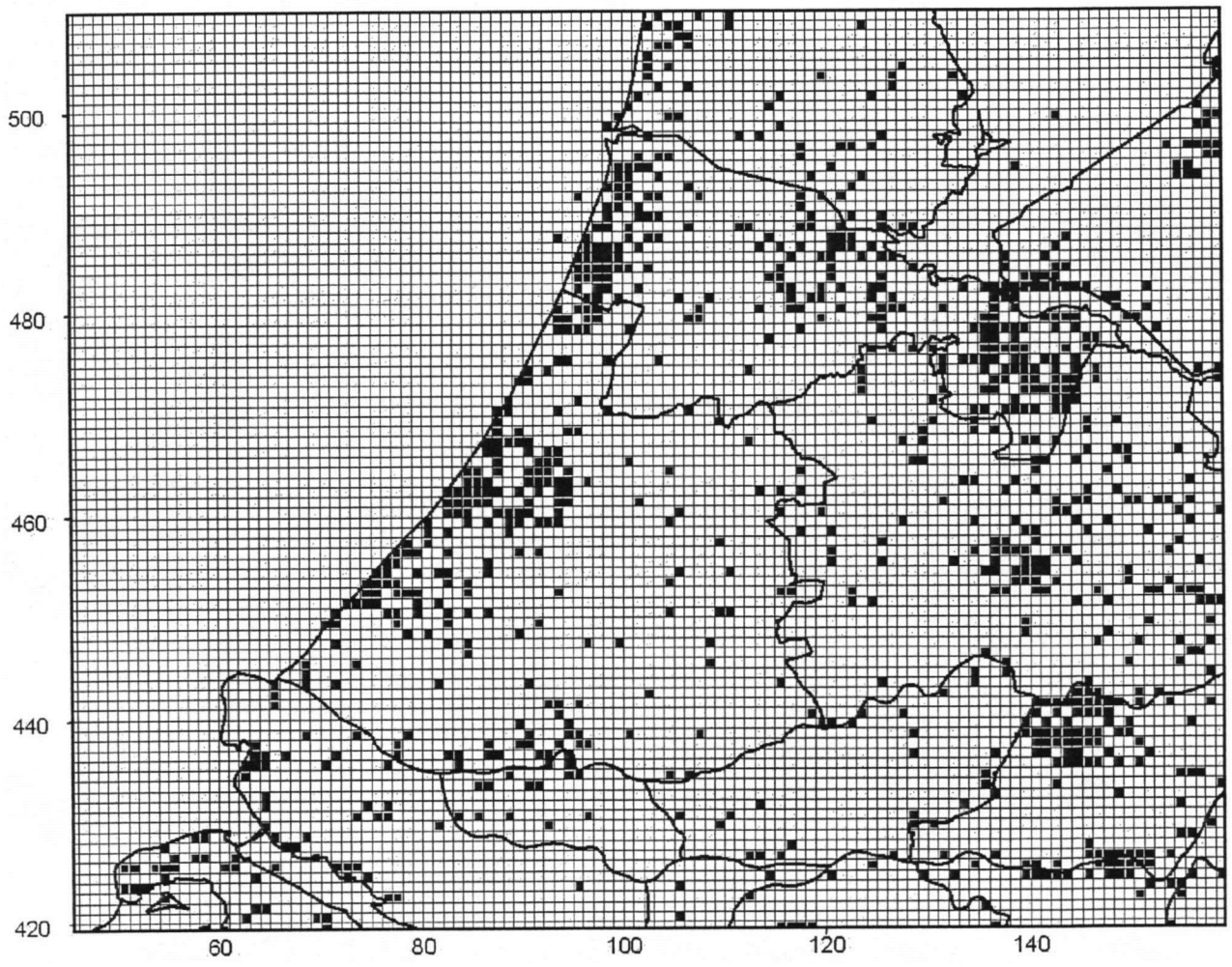

Figuur 3b. Kilometerhokken met bijengegevens – westelijk Centraal-Nederland

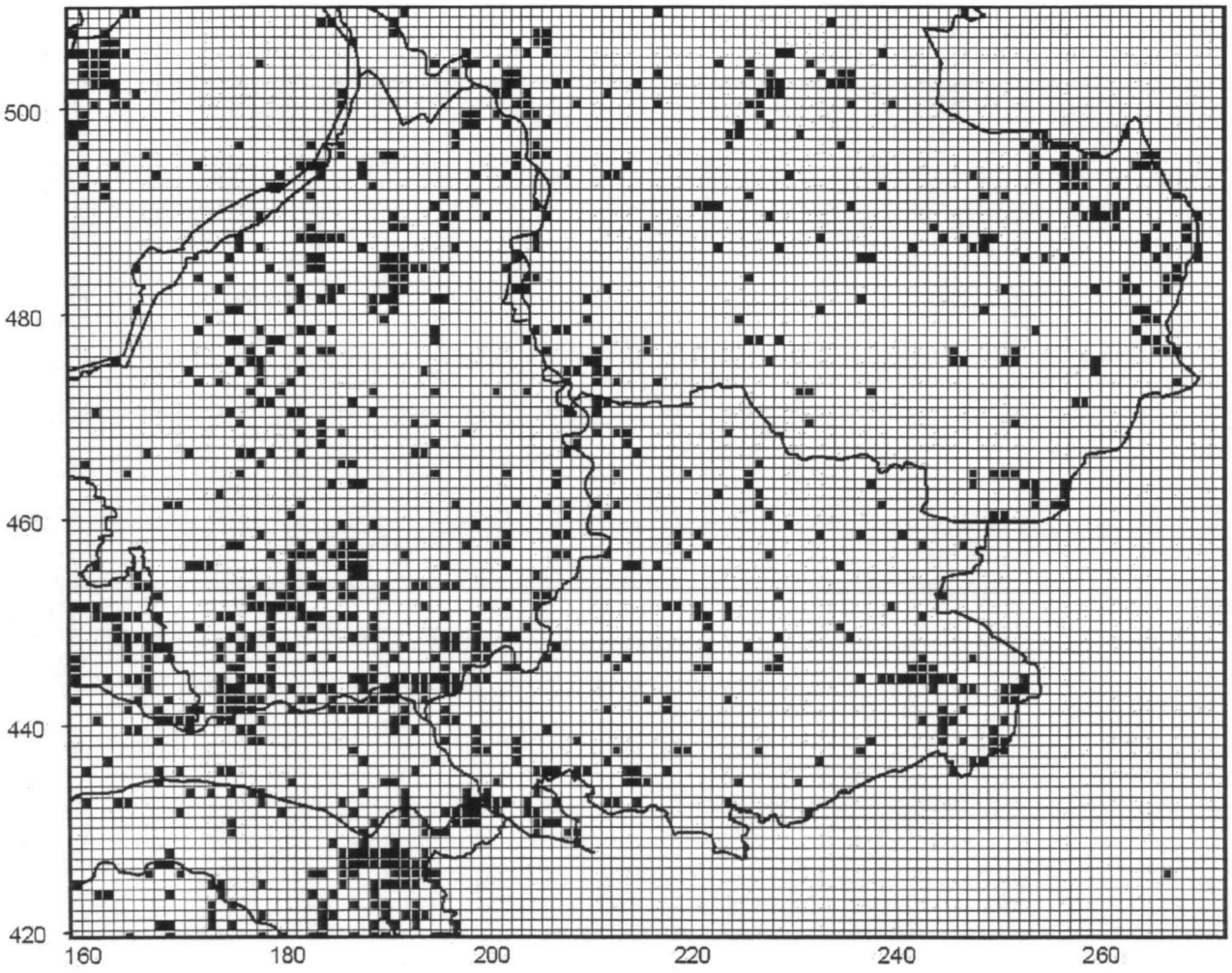

Figuur 3d. Kilometerhokken met bijengegevens - oostelijk Centraal- Nederland

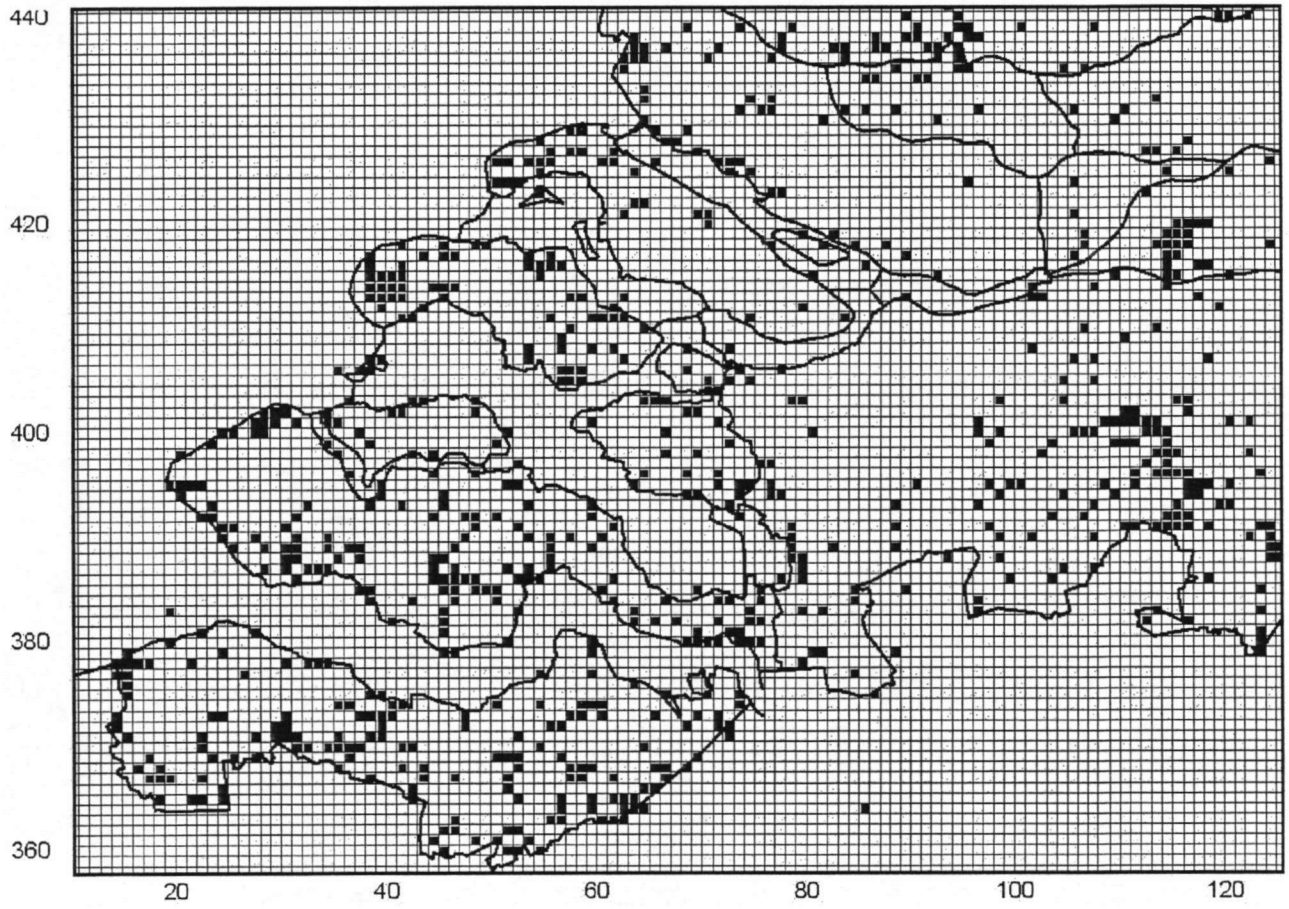

Figuur 3e. Kilometerhokken met bijengegevens – Zuidwest Nederland

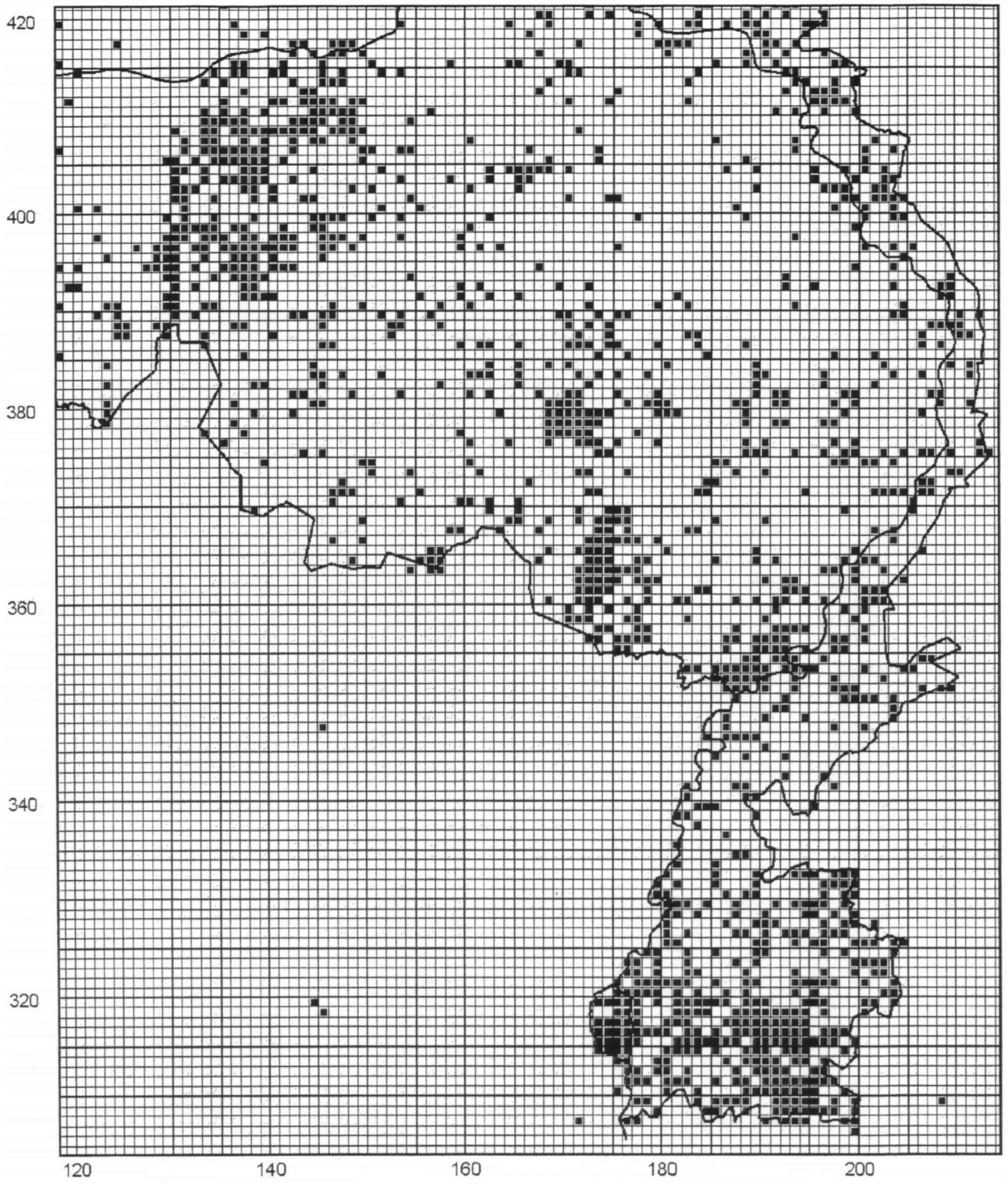

Figuur 3f. Kilometerhokken met bijengegevens – Zuidoost Nederland

Tabel 2. Coördinaten van de 307 witte uurhokken, ingedeeld naar provincie (Ax en Ay zijn de amersfoortcoördinaten van het kilometerhok in de linker onderhoek van het 5 x 5 km-hok).

Prov	Ax	Ay
DR	210	520
DR	210	525
DR	215	525
DR	225	515
DR	235	525
DR	235	545
DR	245	560
DR	245	565
DR	250	520
DR	250	535
DR	250	555
DR	250	560
DR	255	525
DR	255	545
DR	255	555
DR	260	545
DR	265	535
FL	145	485
FL	145	490
FL	150	485
FL	155	475
FL	155	480
FL	160	475
FL	160	480
FL	160	485
FL	165	485
FL	170	495
FL	170	500
FL	170	505
FL	170	520
FL	170	525
FL	170	530
FL	175	505
FL	175	520
FL	175	525
FL	175	530
FL	175	535
FL	180	500
FL	180	520
FL	180	525
FL	185	520
FL	185	525
FL	190	515
FR	155	570
FR	160	550
FR	160	555
FR	160	570
FR	160	575
FR	165	550
FR	165	560
FR	165	565
FR	165	575
FR	165	580
FR	165	585
FR	170	550
FR	170	555
FR	170	565
FR	175	550
FR	175	555
FR	175	570
FR	175	575
FR	175	585
FR	180	435
FR	180	440
FR	180	445
FR	180	570
FR	180	585
FR	180	595
FR	185	550
FR	185	565
FR	185	570
FR	185	590
FR	190	555
FR	190	560
FR	190	585
FR	190	595
FR	195	555
FR	195	560
FR	195	570
FR	195	585
FR	195	600
FR	200	570
FR	200	590
FR	200	595
FR	200	600
FR	205	555
FR	205	575
FR	205	580
FR	210	560
FR	210	590
GE	160	425
GE	165	455
GE	165	470
GE	165	475
GE	175	425
GE	180	435
GE	195	470
GE	195	475
GE	200	440
GE	200	465
GE	205	440
GE	210	450
GE	215	430
GE	215	445
GE	215	465
GE	220	435
GE	220	470
GE	225	440
GE	230	440
GE	230	450
GE	230	460
GE	240	460
GR	210	575
GR	210	585
GR	215	570
GR	215	575
GR	215	580
GR	215	590
GR	215	595
GR	220	580
GR	220	585
GR	220	590
GR	220	595
GR	225	580
GR	225	585
GR	235	580
GR	240	580
GR	240	585
GR	240	595
GR	245	595
GR	245	600
GR	245	605
GR	250	570
GR	250	595
GR	250	600
GR	255	560
GR	255	570
GR	255	575
GR	255	585
GR	255	590
GR	260	555
GR	260	575
GR	260	580
GR	260	590
GR	265	545
GR	265	555
GR	265	565
GR	265	575
GR	265	580
GR	270	545
GR	270	565
GR	270	575
LI	185	390
LI	190	385
LI	195	405
NB	080	390
NB	080	400
NB	080	405
NB	085	375
NB	085	395
NB	085	400
NB	085	405
NB	090	395
NB	090	400
NB	090	405
NB	095	405
NB	095	410
NB	100	380
NB	115	380
NB	115	420
NB	120	405
NB	125	400
NB	125	410
NB	125	415
NB	130	415
NB	140	370
NB	150	365
NB	150	375
NB	155	405
NB	160	410
NB	165	395
NB	170	395
NB	175	405
NB	180	395
NB	180	400
NB	180	405
NB	185	410
NB	190	400
NH	100	470
NH	110	490
NH	110	510
NH	110	535
NH	110	540
NH	115	470
NH	115	505
NH	115	510
NH	115	515
NH	115	525
NH	115	535
NH	115	540
NH	120	510
NH	120	515
NH	120	520
NH	120	525
NH	120	530
NH	120	535
NH	125	490
NH	125	505
NH	125	510
NH	125	515
NH	125	520
NH	125	525
NH	125	530
NH	125	540
NH	130	490
NH	130	495
NH	130	530
NH	130	535
NH	130	540
NH	135	515
NH	135	520
NH	140	515
NH	140	520
NH	140	525
OV	190	510
OV	190	525
OV	195	515

OV	195	525	OV	235	495	UT	120	460	ZH	090	415
OV	195	530	OV	235	515	UT	125	445	ZH	090	420
OV	200	515	OV	240	465	UT	125	450	ZH	095	415
OV	200	525	OV	240	470	UT	125	460	ZH	095	425
OV	205	515	OV	240	475	UT	125	470	ZH	095	450
OV	210	485	OV	240	480	UT	130	445	ZH	095	455
OV	210	495	OV	240	490	UT	130	450	ZH	100	415
OV	210	505	OV	240	495	UT	140	445	ZH	100	420
OV	215	480	OV	240	500	UT	150	470	ZH	100	425
OV	215	490	OV	240	505	UT	155	465	ZH	100	445
OV	215	495	OV	240	510	ZE	–	–	ZH	105	440
OV	215	510	OV	240	515	ZH	060	415	ZH	110	435
OV	220	480	OV	245	465	ZH	060	440	ZH	110	440
OV	220	505	OV	245	470	ZH	065	415	ZH	110	445
OV	220	510	OV	250	470	ZH	065	430	ZH	110	455
OV	225	470	OV	255	465	ZH	075	425	ZH	115	430
OV	230	475	OV	260	470	ZH	075	440	ZH	120	430
OV	230	490	OV	405	495	ZH	080	420	ZH	130	435
OV	230	510	UT	115	445	ZH	085	420			
OV	235	465	UT	115	465	ZH	085	425			
OV	235	475	UT	120	445	ZH	085	440			

Website

Om jullie te blijven stimuleren en goed op de hoogte te houden gaan we op de website van de sectie Hymenoptera [www.nev.nl/hymenoptera] rapporteren wie waar naar toe gaat of is geweest. Dit om te voorkomen dat mensen (teveel) dezelfde hokken bezoeken. Je kunt ook alvast hokken reserveren want sommigen van jullie hebben misschien voorkeur voor een bepaalde omgeving, reizen regelmatig door enkele witte hokken of verblijven in een bepaalde omgeving tijdens weekenden of vakantieperioden.
Tevens zullen we in 2004 en 2005 regelmatig excursies aankondigen naar witte hokken waaraan iedereen kan deelnemen die mee wil vangen, waarnemen, fotograferen of gewoon eens een kijkje wil nemen. We roepen hierbij dan ook eenieder op die witte hokken heeft gevuld of gaat bezoeken, dit aan de coördinatoren van het APIS-hokkenproject (Raymond Broersma [r.j.broersma@hccnet.nl] en Menno Reemer [reemer@naturalis.nnm.nl]) kenbaar te maken. Die kunnen dan zorgen dat de informatie over het project APIS-hokken op onze website zo actueel mogelijk blijft.

Trek je plan

We zouden jullie voor dit project natuurlijk kunnen lokken met het noemen van interessante nog niet onderzochte gebieden en allerlei leuke soorten die je daar kunt verwachten. Dat doen we dus lekker niet!
APIS-hokken is ons inziens een kwestie van doen! Verbreed je horizon, doe iets nieuws! Onderweg zie je dan wel dat dit altijd iets onverwachts, iets interessants oplevert. Want wat weten we nu van de bijenfauna van veenweidegebieden en andere polderlandschappen? Van de bijen in de laagveen- en plassengebieden? Voormalige hoogveengebieden en grootschalige akkerlanden? Als het landschap te saai wordt zoek dan kleine overhoeken, bosjes, sloot- en beekoevers of bebouwing op. We leven in een sterk verstedelijkt land, dus ligt er ook altijd wel een boerderij of een dorp in de buurt met parkjes, tuinen, dijken of oude gebouwen die iets verrassends opleveren.

Dagdromen

Mijmerend over samenwerking tussen sectieleden, provinciecoördinatoren, witte hokkenexcursies, veldwerkweekenden en nieuwe exploraties in eigen woonomgeving verschenen plotsklaps 12 hartenwensen op papier....

1. Zouden de Groningers elkaar bellen of mailen en een pact vormen om hun provincie in 2004 eens goed te gaan vullen met nieuwe stippen?
2. En Friesland, de provincie met de meeste witte uurhokken, staan daar een aantal nieuwe apidologen op om de Groningers de baas te blijven?
3. Die andere noorderlingen uit Drenthe hebben alleen aan de zuidkant en de grens met Groningen nog diverse APIS-hokken liggen; een jaar de Drentse heide inruilen voor polders in voormalige veengebieden zal voor een echte Drent echter niet makkelijk zijn!
4. Kunnen ze in Noord-Holland, een provincie waar diverse apidologen wonen die een groot hart voor natuurstudie vertonen, ook eens gaan scoren buiten de duinen, het Gooi en Texel?
5. De drie leden van de sectie uit Flevoland kunnen makkelijk de lege uurhokken in de Flevolanden en de Noordoostpolder vullen, en wellicht nog wel een reisje naar Zuid-Friesland organiseren!
6. De Zuid-Hollanders hebben nog een aardige klus te klaren maar met enkele gerichte fietstochten kunnen ook zij het merendeel van de witte hokken opvullen.
7. De provincie Utrecht is een makkie voor de daar woonachtige stichtse apidologen. Die kunnen wellicht nog wat werk verzetten langs de grens met Zuid-Holland en Gelderland!
8. Overijssel is niet alleen een grote provincie maar tevens slecht onderzocht. Hier zullen in de komende twee jaren waarschijnlijk de meeste leuke waarnemingen gedaan worden!
9. Ook Gelderland is groot maar een aantal gerichte autoritjes van vertegenwoordigers en stadsbiologen naar de stille hoeken kan veel goedmaken.
10. In het zuiden zijn de uurhokken in de provincie Zeeland al zeer goed gevuld. Die kunnen wellicht enige hulp aan de West-Brabanders en de Zuid-Hollanders bieden zodat ze ook eens wat anders dan alleen Zeeuwse meisjes zien!
11. Een van de in Brabant wonende leden heeft nog wat achterstallig werk liggen uit zogenaamde APIS-hokken en heeft zich bereid verklaard ervoor te zorgen dat in de komende twee veldseizoenen alle 33 witte hokken in die provincie worden opgeheven!
12. Ook Limburg is al zeer goed gevuld. Na het opvullen van enkele uurhokken in het noorden van de provincie en enkele opengebleven grenshokjes, kunnen die rustig achterover gaan liggen dan wel ontwikkelingshulp naar de Brabanders en de delen boven de rivieren zenden!

We wensen jullie een prettig waarnemingsjaar en dat jullie maar lekker veel witte hokken mogen vullen. En vergeet niet op onze website te kijken naar de vorderingen van het project APIS-hokken: www.nev.nl/hymenoptera

Literatuur

Peeters, T.M.J., I.P. Raemakers & J. Smit, 1999. Voorlopige atlas van de Nederlandse bijen (Apidae). – EIS-Nederland, Leiden, 226 p.